

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ
Зборник радова са III научног скупа младих филолога Србије одржаног
12. марта 2011. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу

Година III / Књ. 1

Издавач

Филолошко-уметнички факултет у Крагујевцу

Уређивачки одбор

проф. др Милош Ковачевић
проф. др Радивоје Младеновић
проф. др Никола Рамић
проф. др Драган Бошковић
доц. др Маја Анђелковић
мр Часлав Николић
Јелена Петковић

Одговорни уредник

проф. др Милош Ковачевић

Рецензенти

проф. др Милош Ковачевић
др Стана Ристић, научни саветник
проф. др Радивоје Младеновић
проф. др Божинка Петронијевић
проф. др Јелена Јовановић
проф. др Тијана Ашић
проф. др Никола Рамић
проф. др Анђелка Пејовић
доц. др Јована Димитријевић-Савић
доц. др Сања Ђуровић
доц. др. Владимир Поломац

Лектура и коректура

Јелена Петковић
Бојана Вељковић
Тања Танасковић

За издавача

проф. Слободан Штетић,

Технички уредник

Ненад Захар

Штампа

Интерагент, Крагујевац

Тираж

150 примерака

ISBN 978-86-85991-39-4

Зборник радова са III научног скупа младих филолога Србије,
одржаног 12. марта 2011. године
на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу

САВРЕМЕНА ПРОУЧАВАЊА ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Година III / књ. 1

Крагујевац, 2012.

УЗ ДВОКЊИЖЈЕ СА III СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА

Резултати са III научног скупа младих филолога Србије *Савремена проучавања језика и књижевности*, одржаног 12. марта 2011. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу презентују се научној и стручној филолошкој јавности у ове две књиге.

Сам назив скупа показује да двотомни зборник доноси резултате из две тематско-научних области: из лингвистике и из књижевности. А језик и књижевност и јесу области што одражавају научно-наставну суштину филолошког дела Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу. Уз то то су научне области из којих се изводе докторске студије на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу. Због тога је скуп младих филолога нераскидиво повезан са докторским студијама, он је на својеврстан начин и пратилачки и интегрални део докторских студија. На њему, наиме, учествују сви докторанди са прве и друге године докторских студија језика и књижевности. Докторанди са докторских студија само су део, и то мањи, учесника овога скупа. На овоме, трећем по реду скупу младих филолога, с рефератима је учествовало више од сто педесет младих филолога не само из Србије, мада их је са наставних и научноистраживачких институција у Србији било највише. Овај скуп тако пружа ретку прилику да се на једном месту сусретну млади који су или на уласку у научне филолошке воде или су у њих већ увелико закорачили. Овај скуп и јесте посвећен њима, и само њима. Или је можда правилније рећи: овај скуп је њихов и само њихов скуп.

Реферати се овде штампају у два тома, који одражавају дисциплинарну структуру скупа. Први том доноси реферате са секције *Савремена проучавања језика*, а други са секције *Савремена проучавања књижевности*. Сви пријављени и поднесени реферати нису, међутим, нашли места у овим зборницима, него само они који су прошли научну рецензију угледних филолога. Сама та чињеница својеврсни је посредни показатељ научне вредности овде штампаних прилога. Ти прилози, наиме, сведоче о заиста завидном научном нивоу њихових аутора, међу којима има и оних којима су ово први објављени научни радови. Радови штампани у овом двотомном зборнику на одређен начин репрезентују актуелни тренутак савремене филологије из перспективе њених најмлађих научних посленика. Док овај зборник иде у штампу, већ су разаслани позиви за IV скуп младих филолога, тако да је овај скуп, на задовољство како његових организатора тако и његових учесника, већ добио карактер традиционалног. А из вида не треба испустити ни чињеницу да је ово једини скуп ове врсте не само у Србији него и на Балкану.

За реферате и у њима изнесене резултате заслужни су искључиво референти – учесници овога скупа. За организацију скупа најзаслужнији су млади филолози са ФИЛУМ-а, а за штампање овога као и зборника са претходна два скупа заслужан је пре свега ФИЛУМ. И свима се мора одати захвалност, јер без њих ни скупа младих филолога, ни ових двотомних зборника са њега не би било.

О ЛИНГВИСТИЧКОЈ КЊИЗИ ЗБОРНИКА СА III СКУПА МЛАДИХ ФИЛОЛОГА

Прва књига зборника *Савремена проучавања језика и књижевности* са III скупа младих филолога, одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу 12. марта 2011. године доноси укупно 46 лингвистичких реферата тематски разврстаних у шест поглавља: I. *Дијалектолошка и ономастичка проучавања* (садржи три рада), II. *Морфолошка и твorbена проучавања* (садржи четири рада), III. *Лексикосемантичка проучавања* (садржи осам радова), IV. *Синтаксичка проучавања* (садржи четири рада), V. *Стилистичка и семантичка проучавања* (садржи девет радова), VI. *Примењенолингвистичка проучавања* (садржи осаманаест радова).

Оваква тематска структура лингвистичке књиге зборника показује да су реферати на III скупу младих филолога били готово расподељени у две велике групе. Прву би чинили реферати који су се бавили питањима што припадају свим системсколингвистичким дисциплинама, укључујући ту и она три што репрезентују дијалектологију и ономастику, а другу – реферати контрастивног или методичког типа

Првој групи углавном припадају србистички радови, док другу групу по правилу представљају радови младих филолога који се баве страним филологијама. Тако су се у овом зборнику сусрели критеријуми националне и страних филологија, који су често и интерферирани, посебно у контрастивнолингвистичким радовима. Неспорно је да су сви радови, с обзиром на младост својих аутора – више него завидног научног квалитета. Уосталом, сви су они прошли рецензентску процедуру, у којој су учествовали најеминентнији лингвисти са српских универзитета и института.

Сви радови обухваћени овом књигом зборника доносе квалитет не само у одабиру тема, него и још више у начину њихове обраде. Готово сви аутори врло добро владају различитим лингвистичким теоријама, добро познају актуелна лингвистичка „кретања“ и различите методе лингвистичких истраживања. Користе их и с њима кореспондирају. Зато смо сигурни да ће и ова, уз претходне две филолошке књиге са скупа младих филолога на ФИЛУМ-у у Крагујевцу, наћи своје место не само у српској лингвистици.

Крагујевац, фебруара 2012. годне

Уредници

САДРЖАЈ

Уз двокњижје са III скупа младих филолога / 5
О лингвистичкој књизи зборника са iii скупа младих филолога / 7

I ДИЈАЛЕКТОЛОШКА И ОНОМАСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Мирјана Пеџровић Савић

О пореклу лексике свадбених обичаја и неке њене историјске потврде(област Рађевина) / 15

Тања Танасковић

Мушки надимци у селу Шљивовцу код Крагујевца / 23

Бојана Вељовић

О неким особинама фонетизма говора Тутина и околине / 33

II МОРФОЛОШКА И ТВОРБЕНА ПРОУЧАВАЊА

Драгана Цвијовић

О неким граматичко-семантичким особинама именица на -о у српском језику / 47

Ивана Маринковић, Јована Јовановић

Творбена анализа неких именица из класе етника у српском језику / 55

Ана Ранђеловић

Терминолошко-методолошки проблеми у именичкој префиксацији / 65

Анеџа Спасојевић

Неке морфолошке особености у језику романа *Ходочашће*
Арсенија Његована Борислава Пекића / 71

III ЛЕКСИЧКО-СЕМАНТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Ненад Ивановић

Индивидуална лексика: творбено–семантичке и творбено–стилске одлике индивидуализама у српском језику (на материјалу из Речника САНУ) / 85

Милица Стојановић

Семантика глаголског префикса *пре-* у српском језику / 101

Светлана Слијепчевић

О апстрактној лексичкој полисемантици у политичком дискурсу (на примеру концептуализације *Србије*) / 113

Јелена Јанковић

Фитоними од придева *бео* у српском језику / 121

Нађаша Миланов

Семантика глаголског префикса *по-* у српском језику / 141

Јованка Милошевић

Глаголи са значењем ударања у савременом српском језику (лексичко-семантичка анализа) / 153

Данијела Станић

Променљиви придеви са именичком основом који означавају боје / 165

Иван Књижар

О неким колокацијама с именицом *реч* / 175

IV СИНТАКСИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Тијана Крстић

Модалне и временске употребе кондиционала презента у француском и потенцијала у српском језику / 183

Вера Јовановић

О једном типу ситуације у француском језику / 195

Маја Жарковић

Партиципски придјиви као премодификатори именичке фразе / 203

Нађалија Живковић, Каширина Аксић

Формална семантика неких глаголских времена у српском језику / 213

V СТИЛИСТИЧКА И СЕМАНТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Вера Ђеврић Нишић

О кумулацији осамостаљених језичких јединица у роману *Очеви и оци* Слободана Селенића / 227

Јелена Максимовић

Метонимија у новинским извештајима / 233

Слободан Новокмећ

Сликовитост поредбених конструкција у роману *Тврђава* Меше Селимовића / 239

Марија Милосављевић Тодоровић, Марина Сјасојевић

О особеностима огласа на интернет сајтовима намењеним оглашавању / 249

Aleksandra Milčić Radovanović

Administrativna leksika u prevodima romana Ive Andrića na engleski / 257

Соња Миловановић

Језичко-стилске одлике романа *Одбрана и последњи дани* Борислава Пекића (Семантостилистички ниво) / 265

Аида Шеховић

Рецепција архаизама код говорника српског језика / 277

Кашилин Озер

Номиналне форме ословљавања на факултету / 285

Ана Шарчевић, Ивана Николић

Концептуалне метафоре у српском, енглеском и шпанском језику: локализација унутар универзалног система / 297

VI ПРИМЕЊЕНОЛИНГВИСТИЧКА ПРОУЧАВАЊА

Будимка Ускоковић

МОТИВАЦИЈА ЗА УЧЕЊЕ НЕМАЧКОГ ЈЕЗИКА ИЗВАН
ОКВИРА ОБАВЕЗНОГ ШКОЛОВАЊА / 311

Јулијана Вулешић

Анализа часова немачког језика у крагујевачким средњим
школама са аспекта коректуре грешака / 323

Нађаша Вукајловић

Разлози студената за страх од усменог изражавања на немачком језику / 331

Тјана Кukić

Izostavljanje određenog člana kod učenika italijanskog jezika
kao stranog čiji je maternji jezik srpski / 341

Даница Јерошијевић

Предлози наставника за превод енглеских фразних
глагола са партикулом *off* / 351

Sandra Buljanović

O mogućnostima prevođenja glagolskih vremena, člana i roda s
mađarskog na srpski: primer romana Mora Jokaija *Zlatan čovek* / 367

Катјарина Крстић

Невербална комуникација у настави шпанског језика / 379

Марија Стјанојевић

Бењаминов есеј *Задајтак преводиоца* и његова сродност са теоријом
језика Вилхелма Фон Хумболта – истраживања Крисоле Камбас / 391

Марина Кебара

Психолошке основе лингвистичке теорије Јана Бодуена Де Куртенеа
као пионирски допринос настанку психолингвистике / 397

Данка Синадиновић

Улога различитих компонената мотивације у учењу
енглеског као страног језика код одраслих / 407

Ивана Ђирковић Миладиновић

Афективни аспекти учења енглеског језика као страног / 421

Радмила Сузић, Тијана Дабић

Веза између мотивације за учењем енглеског језика и језичке анксиозности / 431

Соња Хорњак

Фактор мотивације у процесу усвајања страних језика / 443

Маја Марковић

Неки аспекти примене теорије вишеструких интелигенција на
учење енглеског као страног језика у основној школи / 453

Марко Банковић

Утицај енглеског језика на давање назива привредним
субјектима у Републици Србији / 463

Војана Radenković Šošić, Jelena Božović

Улога превођења у настави стручног језика / 469

Миљана Стојковић

„Clickers“ – значај и могућност примене у настави енглеског језика / 475

Катари́на Аксић

Семантичка категоризација глагола са префиксом
раз- и њихови енглески еквиваленти / 481

Аутори / 492

Милица СТОЈАНОВИЋ¹
Београд

СЕМАНТИКА ГЛАГОЛСКОГ ПРЕФИКСА *ПРЕ-* У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ²

Предмет рада је семантика глагола са префиксом *пре-*. Циљ је да се представе семантички типови глагола сложених с префиксом *пре-*. У класификацији значења почетну тачку чине граматичка и лексикографска интерпретација овог префикса. Семантичка анализа глагола сложених с овим префиксом показала је да он има велики број значења. Његово основно значење поклапа се са значењем предлога *преко*, затим, овај префикс може унети семантику понављања радње исказане глаголом у основи, може означавати прекомерност, претераност вршења радње, поделу објекта на два дела итд.

Кључне речи: префикс *пре-*, глагол, семантичка анализа

1. Предмет нашег рада је семантика глагола са префиксом *пре-*. Циљ рада је да препознамо промене које у значење глагола уноси префикс *пре-* и представимо семантичке типове сложених глагола с овим префиксом. Грађу смо ексцерпирани из *Речника српскохрватског књижевног језика* (даље РМС) и *Речника српског језика* (даље РСЈ). Корпус који ћемо анализирати чине само свршени глаголи и несвршени код којих је забележено значење које нема свршени глагол. Разматраћемо само оне функције префикса које се реализују у спојивости са више глагола³.

1.1. Наш поступак ће се заснивати на издвајању карактеристичних значења префикса *пре-* у синхроној перспективи. У класификацији глаголских значења пошли смо од граматичке и лексикографске интерпретације префикса *пре-*. Уважавајући и комбинујући досадашње резултате, у тим оквирима издвојили смо нова значења, знајући да ниједна подела не може бити коначна ни обухватити сва значења и све глаголе. Анализа је обухватила само семантику глагола, са кратким освртима на граматичке категорије глагола (род, вид).

1.2. Префикси се у српском језику најчешће користе уз глаголе. Основни инвентар глаголских префикса је одавно утврђен. Маретић (1899: 382) наводи шеснаест „приједлога“ који се „с глаголима вежу у сложенице“, а код Бабића (1986) тај се број повећао чак на 27. Стевановић (1964) представља 15, а Клајн (2002) 24 глаголска префикса.

1.3. Префикси имају велики значај за глаголе. Префиксацијом долази до интеракције између префикса и глагола⁴. Утицај префикса на глагол може бити

¹ Milica.Marjanovic@isj.sanu.ac.rs

² Рад је настао у оквиру пројекта *Лингвистичка истраживања савременог српског језика и израда Речника САНУ* (178009), који у целини финансира Министарство за науку Републике Србије.

³ Управо у оквиру серије префиксираних глагола са истосмерном семантизацијом откривају се значењски потенцијали датог префикса (Грицкат 1984/1985: 200).

⁴ Као потврда интеракције префикса и основе служе појаве депревербације (преношење на основне глаголе извесних значењских елемената префикса) и депрефиксације (обрнут процес од депревербације, у коме префикс обогањује своја значења у спојивости са другим речима) (в. Белић 1952 и Ивић 1982).

слабији или јачи. Префикс уноси извесну промену значења, утиче на глаголски вид и понекад и на глаголски род⁵. Док свршени глаголи остају свршени и с додатком префикса, прости несвршени (и двовидски) приликом префиксације прелазе у свршене. Префикси могу имати утицај и на валенцијске карактеристике глагола и ту се издвајају: транзитивирајући (утичу на вид глагола), проширујући (отварају ново валенцијско место) и модификујући префикси (проузрокују модификацију морфолошке структуре глаголске допуне) (в. Митриновић 1990: 9).

1.4. При опису префикса често се јавља проблем како разликовати тзв. „чисту“ перфективизацију, од оне где, уз промену вида, префикс доноси и друга, специфична значења. О томе је писала И. Грицкат (1966/1967) и истиче мишљење да префикси само откривају полисемију која већ постоји у основном глаголу.

1.5. У досадашњој литератури префикс *пре-* обрађен је у компаративној студији В. Митриновић *Poljski glagolski prefiks pre- i njegovi srpskohrvatski ekvivalenti pre- i pro-*⁶. Преглед главних значења овог префикса налазимо у *Рјечнику хрватскога или српскога језика* и у савременим речницима и то у *Речнику српскохрватскога књижевног језика* и *Речнику српскога језика* и у граматичи *Савремени српскохрватски језик* М. Стевановића (1964). На значење овог префикса кратко се осврће Бабић (1986) и И. Грицкат (1966/1967) у раду о проблемима перфективације глагола. У новијој литератури овим префиксом бавио се И. Клајн (2002) у монографији о творби речи. Московљевић (1933) говори о мешању префикса *пре-* и *при-*⁷. Префикс *пре-* исто је обрађен у савременим речницима, док код наведених аутора налазимо разлике — даје се различит број значења, а исти примери се тумаче на различите начине.

2.0. У лингвистици је уобичајено да се просторне функције префикса (и одговарајућих предлога) узимају с генетског становишта као примарне у односу на њихове остале функције. Тако се основно значење префикса *пре-* остварује у вези са глаголима кретања и његова основна семантика тиче се разних аспеката транслокације (тј. промене места субјекта или објекта у простору). Он показује премештање субјекта из једног места у друго, с једног краја путање до другог краја. Значење префикса *пре-* не поклапа се са значењем предлога *пре*, већ се у овом случају, овај префикс подударача са значењем предлога *преко*. Глаголом у основи најчешће се означава начин кретања по некој површини, земљи, али и кретање водом или ваздухом, и то сопственим снагама или превозним средством⁸: *пребежнути/ пребећи* (Два пребега гору *пребежеше*)⁹, *пребродити* (1а, 1б), *превалити* (2), *преваљати се*, *превеслати*, *превестити (се)*², *прегазити* (1), *презибати се* (Ма ни блатне Урше нема да се преко улице *презиба*), *преизраити*, *прејачати*, *преједрити*, *прејездити*, *прејурити*, *прекасити*, *преклизати*, *прекрстиари-*

5 Ово је посебно карактеристика префикса *пре-*.

6 У нашој литератури најдетаљније је представљено значење префикса *раз-* у раду Д. Кликовац (1998). Рад је заснован на принципима когнитивне лингвистике према којима се идентификује једно основно „прототипско“ значење префикса, на које се постепено надовезују остала „подзначења“.

7 У свом раду Московљевић тврди да је колебање између префикса *пре-* и *при-* карактеристика народних говора у северозападној Србији и Војводини као „последича мешавине икавског и екавског говора у тим крајевима“. При том, анализира примере типа: *пресесити-присесити* (коме), *прешварити се-притварити се* (према *притворан, притворство*), *предобити-придобити*, помиње још и *преклаити* и *приклаити*, који се данас јасно разликују по значењу.

8 Глаголи *превеслати* и *преједрити* садрже још прецизнији податак: предмет или део превозног средства којим се оно креће.

9 Примери су преузети из РМС.

ши, *прелешетиши*, *прелушташи*, *преиенџраши*, *преиенџаши* (~ стену), *преиешачиши*, *преилазиши*, *преилесаша* (2), *преиливаши*, *преиловиши*, *преиузаши*, *преиушоваши*, *прерониши*, *прескакушаши*, *пресрџаши* (Повезујући мараму *пресрџа* преко собе), *преиушњаши*, *преиузаши*, *преиузиши*, *преиештураши* (*се*)¹⁰, *преишраши*, *прећи*, *преиешаши*. У наведеним примерима префикс има функцију изражавања перлативног значења (значење премештања објекта у неком простору), а глаголи у основи означавају начин кретања, или звук који се чује приликом кретања (*преиушњаши* 'прећи тутњећи, снажно се оглашавајући', РСЈ¹¹). Лексикографске дефиниције ових глагола углавном су уједначене, типске, по моделу: глаголски прилог садашњи основног глагола + 'прећи неки простор' (нпр. *прејурити* – 'јурећи прећи неки простор').

2.1. Додавањем префикса *пре-* непрелазни глаголи из ове категорије могу постати прелазни, нпр. *ишраши* – *преишраши* (в. Тешић 1989). Префиксе са оваквом функцијом неки аутори називају транзитивирајућим, јер они отварају ново валенцијско место за именску реч или синтагму у акузативу (*иливаши* – *преиливаши* *базен*) (в. Митриновић 1990: 9).

2.3. Забележени су и глаголи који се односе на кретање животиња: *преилазиши* и појмова који припадају категорији неживо: *прејурити* (фиг. Крај тебе (Београда) су до две воде хладне ... већ се ето око тебе журе да што пре те једног *прејуре*), *преиштураши* (Ветрић ... *преиштурао* преко Јајинаца), *преишећи*¹ ('текући прећи с једног места у друго'), *преишкаши*.

2.4. Уз значење прелажења неког простора, можемо издвојити и значење прелажења дела простора и прелажења на другу страну: *пребећи* ('бежећи прећи преко нечега: ~ преко границе', РСЈ), *прејурити* (Један од њих (бегова) био *прејурити* преко Дрине у Лозницу), *прекорачиши* (1. 'коракнувши прећи преко чега', Он има право прекорачити сваки праг), *прекрочиши*, *преишурити* (1. 'ступајући прекорачити преко чега (границе, прага), прећи што', РМС). Сродни су и глаголи који означавају залажење, прелазак на непожељан простор: *пребраздиши* ('орући захватити плугом (део туђе земље)'), *прекосиши* ('захватити косом с туђе ливаде'), *преоратиши* (2 'орући захватити туђу земљу'). Сличног су значења и глаголи који означавају прелазак на нечију страну: *превеслаши*, *пребегнуши* (2), *превериши*, *прећи* (3а).

2.5. Глаголи овог семантичког типа могу бити и са значењем 'водећи неког, дајући му правац кретања преместити с једног места на друго'. Објекат може бити човек, као код глагола *превестити* (1), *преишраши* или животиња: *прегњаша*, *прејавиши*.

2.6. Према Клајну (2002: 270), „из значења попречног кретања од једне до друге стране развило се значење препреке“: *преградиши* (1), *президаши* (1), *прејазитиши*, *преишраши* (1а), *преишуритиши* ('пресећи, оделити једне људе од других'), *преишраши* (2а), *преишуритиши* ('штитом прејазити, уставити'). Овим значењима су сродна значења глагола: *пребацитиши* (4), *премоситиши* и *преводитиши*.

2.7. Издвојили бисмо и значење које подразумева да постоји објекат над којим, тј. изнад ког се врши премештање или нека радња: *пребацитиши* (1а), *прелешетиши*, *преишуритиши* (5), *прекочитиши* (~ ограду), *преишуритиши*, *прећи* (10а *Авиони нас пређоше*), *прекадитиши* (~ гроб).

10 *Преиштураши се* је из РСЈ, у РМС је забележен само *преиштураши*.

11 У српском језику је изражена тенденција ка концентрисању перлативног садржаја у самом префиксу, за разлику од источне гране севернословенских језика (в. Митриновић 1993: 97).

3.0. Просторно значење у наведеним примерима изражено је предлогом *пре*-ко. Просторно значење изражено предлогом *пре*ко могу имати и прелазни глаголи којима се не изражава кретање, већ прекривање неке површине: *превесити* (1а 'метнути свадбени вео или што слично преко кога или чега'), *прекрилиши* (1), *прекриши*, *прелиши* (4), *премрежашти*, *премрежиши*, *преиешти* (1 'повући, натегнути, затегнути преко чега'), *преилавиши*, *преиљуснути*, *пресвући* (2а 'ставити пресвлаку, прекрити пресвлаком'), *пресути* (3), *преишриши* (3); nanoшење неког слоја преко неке површине: *пребакриши* ('превући бакром'), *прекалајисаши* ('превући, покрити калајем'), *прелеиши* ('налепити, прелепити преко чега'), *премазашти* (2), *премалашти* ('премазати бојом', РСЈ), *премалтиерисашти* ('прекрити малтером', РСЈ).

4.0. Као посебну семантичку групу навели бисмо прелазне глаголе којима се означава премештање, пребацавање објекта с једног места на друго: *пребацити* (5а), *преваљашти*, *превући* (1), *прежурашти* (1), *прежуркивати*, *прекоштрљашти*, *прекрцашти* (1), *преместити*, *преметнути* (1), *премошашти*, *пренеши*, *пресадишти*, *пресклизнути*, *прештоваришти* (1). Уз неке глаголе објекат може бити и живо биће: *превестити*, *предигнути* (~ сужње), *премамити*. Глаголи у основи могу означавати пребацавање из једног суда у други: *превадишти*, *прекренути* (2 'покр. прелити, преточити, преручити (из једног суда у други)'), *прелиши* (1), *пресути* (1а), *прешочити*, *преручити*, *преишриши* (1), *преишриши*. Овакав префикс неки аутори називају проширујућим, јер отвара додатно место за индиректни објекат, месне одредбе и сл. (нпр. *пре-неши* /дете/ из куће у башту, према носити /дете/ уз могућност додавања разних смерних израза) (в. Митриновић 1990: 9).

4.1. Премештање може бити и промена места пребивања, становања: *пребежнути* (3 фиг.(уративно)), *прегнездити се*¹², *предигнути* (3 покр.(ајински)), *преселиши (се)*, *пресадишти* (2а. фиг. Тај проблем је проблем човека без корена, истргнуто из средине у којој је поникао, и *пресађено* у нову средину којој не може да се прилагоди), *прећи*; затим промена нечијег службеног положаја: *преврћнути* (1 *Преврћло* ме касније од нередовне војске к 4. батаљону) *прекомандовати*, *преместити*, као и промена превозног средства у току пута *преседашти*, *прекрцашти се*.

4.2. Други тип ових глагола били би они прелазни глаголи којима се не означава потпуна промена места, већ само промена положаја објекта, тј. окретање у једном смеру: *превалиши*, *превраштити*, *преврћнути* (2), *преврнути*, *прекренути*, *преметнути*, *преобрнути*, *преокренути*, *прешумбати*, *прешуриши*. Неки од ових глагола имају и повратне форме: *превалиши се*, *превраштити се*, *преврнути се*, *прекомбиљашти се*, *прекоиштинути се*, *прекренути се*, *прекоишцинути се*, *преобрнути се*, *преокренути се*, *пресвраштити се*, *прешуриши се*.

4.3. Посебну семантичку групу чине прелазни глаголи којима се означава промена положаја објекта, и то његово савијање, радња којом се објекат криви: *превиши*, *прегибашти*, *прегибити*, *прегнути*, *предвосируши* (2), *преклониши*, *преклоиши* (2), *прекривити*, *преломити* (1в), *премиши*¹, *пресавити*. Ови глаголи могу имати и повратну форму и обично означавају промену положаја неког дела тела (врата, леђа): *превиши се*, *превинути се*, *прегибашти се*, *прегибити се*, *преклониши се*, *прекривити се*, *пресавити се*.

4.4. Према ауторима РЈА, „премештање је ослабило али се може разбирати“ у примерима типа: *прекрасити*, *прекуити*, *прељубити* (1), *преосвојити*, *преиродати*, *преиросити*, *преиљачкашти*, *преишриши*, *преишриши*² ('препродати'),

¹² Агенс су птице.

препиржити ('препродати'). У реализацији радње коју означавају ови глаголи објекат остаје исти, а мења се субјекат. Наше мишљење је ближе ставу који је изложио Клајн да су ови примери ближи примерима са понављањем радње (в. т. 5.). Овом типу су сродни глаголи: *преошети* (1), *премамити* (16), *преузети* (16) код којих се подразумевају два објекта (преотети некое нешто).

5.0. Посебан семантички тип чине глаголи у које префикс *пре-* уноси семантику понављања радње исказане глаголом у основи. Ови глаголи имају типску лексикографску дефиницију 'поново', 'још једанпут', 'изнова' + глагол¹³: *пребелеговати*, *превагати*, *превезати* (2), *превити* (36 'поново превити, променити завој'), *преденути* (2), *прежвакати* (2), *преиздати*, *преиспитати*, *прековати* (1 'потковати поново'), *прекувати* (1), *прекривати* ('скидати стари и правити нови кров, наново правити кров'), *премазати*, *премаркирати*, *премесити*, *премешати*, *премлећи*, *премотати*, *пренишати* ('обновити нити на разбоју, наново уредити нити код ткања'), *преокувати*, *преорати*, *преоружавати*, *прејаковати*, *препећи* (3 ~ ракију), *препитати*, *преповићи*, *препознати*, *препојати*, *препокрити*, *преполирати*, *препраћи*, *препрашати*, *препредати* (2), *препрести* (1 'поново, још једном опрести'), *преприсадити*, *препроизвести*, *прерачувати*, *преседлати*, *пресејати*, *пресложити*, *пресмотати*, *преснимити*, *престворити*, *претискати*, *претикати*, *претуцати*, *преудати* (се), *префарбати*, *прецедити*, *прецейити* (2 'поново наврнути, уцепити (воћку), прекалемити'), *пречекати*, *пречинити* (2 'наново пресејати (нпр. жито)'), *пречистити*, *прештапати*, *прештепати*. Сви глаголи из ове категорије су прелазни.

5.1. У претходној групи глагола понављање се врши на објекту претходне акције без уношења измена и радња је у правом смислу репетитивна. Другу групу чинили би глаголи у којима се радња понавља обично да би се нешто урадило на други начин, да би се објекат учинио бољим. Такви глаголи називају се реформативним (Митриновић 1990: 148): *превести* ('извести другачије, начинити друкчији вез'), *преградити* (2), *прегруписати*, *президати* (2), *премонтирати*, *пренаменинати*, *пренизати* (1 'пренети зрнца са једнога низа на други'; 2 'друкчије нанизати зрнца'), *преобликовати*, *преорганизовати*, *препаркирати*, *препевати* (16), *преправити*, *препрести*, *препројектовати*, *прерадити*, *прерасподелити*, *прераспоредити*, *пререгистровати*, *престиројити*, *престилизовати*, *пресуцати*, *престворити*, *преуговорити*, *преудесити*, *преуредити*, *преусмерити*, *преуспројити*, *пречешљати*. Овде бисмо ставили и глагол *премислити се* ('промисливши изменити своју намеру'). Клајн (2002: 271) тврди да је овај семантички модел веома продуктиван у новије време, позивајући се на велику распрострањеност глагола *преквалификовати* и више неологизама забележених у *Речнику нових речи* (Клајн 1992): *превредновати*, *преоцени* (ова два су можда калкови од *ревалоризовати*), *прераспоредити*, *пререгистровати*, *препаркирати*, *премонтирати*, *престируктурирати* и сл.

5.2. Границу између ове и претходне групе глагола је у неким случајевима веома тешко успоставити. У већини случајева лексикографи ове групе не издвајају као посебно значење код истог глагола, нпр.: *пребојити* и *пребојадисати* ('изнова обојити, покрити другом бојом'), *премалати* (1 'премазати бојом, обојити поново или друкчије оно што је било већ обојено'), *преседлати* ('осед-

13 В. Митриновић у својој студији ове глаголе назива ретроспективним, користећи тај термин мало шире него што је у лингвистици уобичајено. Често се овакви глаголи називају и репетитивним (1990: 147).

лати поново, још једанпут (једнако или друкчије)'), *преличиити* ('обојити изнова, наново, још једанпут или друкчије'), *пречишљати* (1 'очешљати се друкчије, направити другу фризуру, наново очешљати'), као посебна значења издвојена су једино код глагола: *препрести* (1 'поново, још једном опрести', 2 'предући преиначити').

5.3. Понављање радње може бити такво да објекат потпуно промени облик, добије другу намену, буде прерађен у нешто друго¹⁴. Оваква функција префикса се назива трансформативном (Митриновић 1990: 148): *превратиити* (2 Злобни чаробњак ... преиначио (је) и *превратио* је све то ... у нешто друго), *пределаити*, *предругојачити* (се), *прекројити* (2), *прелиити* (7 'ливењем прерадити, претопити, преиначити, излити изнова, наново (о металу): ~ звона у топове), *преложити* ('сложити дајући чему нарочит облик'), *премеити*, *пренаправити*, *преобликовати*, *преобличиити*, *преобновиити*, *преобраити*, *преобрнути* (2 фиг.), *преоправити*, *препрасити*, *преталиити*, *претворити*, *претопити*, *префабриковати*.

5.4. Овај тип глагола се јасно издваја у односу на претходна два и лексикографи у својим дефиницијама најчешће посебно издвајају ова значења, нпр.: *прекројити* (1. 'скројити изнова другачије', 2. 'начинити из чега нешто друго, изменити предругојачити, преудесити'), код глагола *прековати* забележена су сва три значења: 1. 'потковати поново', 2. 'поново исковати' и 3. 'ковањем прерадити, преправити, преиначити, променити у нешто друго'.

5.5. Посебну семантичку групу чине глаголи који означавају промену карактеристика објекта који је живо биће, човек: *превасити* (се), *преверити* (се), *преквалификовати* се, *преобразити* (се), *преодгојити*, *преокренути* (2 фиг.), *преријенити* (се) (РСЈ), *пресоити* (фиг. 'преобратити, преокренути, уразумити').

5.6. У посебну групу смо издвојили глаголе који означавају промену, а објекат је одећа или обућа: *презуити*, *преизуити*, *премондуирити* се, *премондуирити* се, *преобуити*, *преобути*, *преоденути*, *прерушити*, *пресвући*¹⁵.

5.7. Префикс пре- може имати репродуктивну функцију кад у глагол уноси значење урадити нешто према неком узорку или поновити објекат претходне радње, а објекат је најчешће текст или цртеж: *прекопираити*¹⁶, *прекуцати*, *пренети* (76), *преписати*, *препочети* (а. 'израдити (вез) по препочетку, узорку'), *пресликаити*, *претипкаити*, *претискаити*, *прецртаити*; сродни су глаголи *превести*, *прејевати*, као и глагол *прејричати*.

6.0. Као и код придева, често се префикс пре- употребљава у ексцесивном значењу (Клајн 2002: 219)¹⁷. Ексцесивно значење префикса пре- има кад означава прекомерност, претераност, вршење радње „преко мере“ и довођење радње до неповољног, негативног резултата. Наиме, подразумева се да постоји одређе-

14 Ашић и Станојевић (2009: 290) постанак овог значења тумаче на следећи начин: „промена места може се когнитивно транспоновати у мутацију (промену) као апстрактни феномен (*преокренути*, *прекројити*)“.

15 Иако су основни глаголи *обути* и *свући* антоними, глаголи *преобути* и *пресвући* имају исто основно значење.

16 Понављање је садржано већ у значењу основног глагола, па је префикс пре- на неки начин плеонастичан.

17 В. Митриновић у својој студији (1993: 126) ову функцију префикса пре- назива аугментативном (интензивност/ефикасност већа од оне коју предвиђа уобичајена норма). Она користи терминологију Ђ. Грубора, који у формације са мерном карактеристиком акције још убраја и и деминутивне (интензивност ослабљена у односу на обично реализовану) и мајоративне.

на граница до које се нека радња врши без последица и са очекиваним резултатом, па префикс *пре-* у овим случајевима сигнализира да се радња вршила и након те утврђене границе¹⁸: *пребацити* (3)¹⁹, *пребити*, *пребукирати*, *преварити* ('прекувати'), *превечерати се*, *прежомилати* ('скупити, нагомилати у великој количини'), *презонићи* (2), *прегорети* (2), *прегрејати*, *преждерати* (*се*), *презајмљивати*, *презагрејати*, *презајмљивати*, *преизвући*, *преисирити*, *прејести* (*се*), *прекувати*, *прекрмити* (2), *преложити* (2), *премножити*, *пренавити*, *пренагласити*, *пренаучити*, *пренаселити*, *преокупати*, *преокупирати*, *преоштришити*, *прејалишити*, *прејети* (1), *прејити се*, *прејлазити*, *прејржити*, *преродити*, *пресисати*, *пресушити* (4 ~ шљиве), *прешопити*, *прешуцати*, *прешући*, *преувеличати*, *преушаначити*, *преучити* (иронично), *префорсирати*, *прехладити*, *преценишити*. Посебно је значење испунити неки предмет преко његове границе: *преиситити*, *прекрцати* (2), *прелити* (2), *пренабити*, *преоштерити*, *прејлинути*, *прејунити*, *пресути* (2), *прештерити*, *прешоварити*, *прешрпати*. Издваја се и значење 'претерано додати неки зачин': *прекиселити*, *премасити*, *прејайрити*, *пресладити*, *пресолити*, *прешећерити*.

6.1. Свако прекорачење је неповољно, па тако и глаголи којима се означава неко стање, уколико им се дода префикс *пре-*, означавају да је пређена нека мера која се сматра оптималном. За разлику од претходне групе глагола, коју су углавном чинили прелазни глаголи и негативне последице се осећале на објекту, у овој групи глагола, негативне последице се углавном осећају на субјекту: *презладнети*, *прегојити се*, *прегорети*, *прежеднећи*, *прежестити се*, *прежуљати*, *презнојити се*, *презорити*¹ ('сувише сазрети, презрети (о воћу, житу)'), *презрети*, *презмучити се*, *прејурити се*, *прекићети* (фиг.), *прекиснути*, *преклонити*, *преморити* (*се*), *премрзнути*, *пренабрекнути*, *прерасати*, *пресилити*, *преситити се*, *преслабити*, *пресушати*, *прешрнути*, *презбудити* (*се*), *преуморити* (*се*), *прецветати*.

6.2. Да би се префиксалним средствима изразила сложена значења глагола, развијање глаголске префиксације кретало се линијом вишезначности старих простих префикса и линијом обједињавања префикса у разноврне префиксалне групе или пак сложене, нерашчлањиве групе (в. Терзић 1997: 308). У овој групи глагола двострука префиксација²⁰ јавља се са циљем да се истакне претераност вршења радње опсежност (исцрпност, количинска пуноћа), чак прекомерност радње, засићеност, пуно задовољење радњом. Комбинације су најчешће са префиксом *за-*: *презадужити*, *презаокупити*, *презајослити*, *презаситити* и са префиксом *на-*: *пренажомилати*, *пренадражити*, *пренајести се*, *пренакрцати*, *прена-*

18 „Транслимитативност се често у апстрактном смислу тумачи као прекорачење узуса тј. уобичајене границе до које се процес врши (*пренаучити се*, *пренаштрипати*, *преоштерити*, *прејети*, *преуситити*, *прегојити*, *прекувати*, *презачинити*)“ (Ашић, Станојевић 2009: 290).

19 Значење овог глагола није негативно: 'дати више него што треба, него што је погођено', 'учинити више него што је предвиђено'.

20 Међу глаголима са два префикса можемо разликовати два случаја. Најчешће је први префикс додат глаголу који и сам садржи префикс. То значи да права творбена граница пролази између њих, а пар префикса је чисто формалан, и такви глаголи се у суштини не разликују од једнопрефиксалних (*пре-оштерити*). Прави двопрефиксални глаголи су они у којима се оба префикса равноправно комбинују са основом, дајући значење које ни један ни други сам за себе не би могли имати (*пре-до-мислити се*, *пре-по-ручити*). Ова два типа не дају се доследно разграничити међу собом, јер има много прелазних случајева, где је тешко одредити шта и колико први а колико други префикс доприноси значењу. Тако у примерима типа *пре-о-влашати*, други префикс врло мало утиче на значење (в. Клајн 2002: 286).

лићи, *пренајићи*, *пренајунити*, *пренастићи*, *пренајтегнути*, *пренајоварићи*, *пренајирјати*, *пренаучићи* (необично), *преначићи* се.²¹

Према Стевановићу (1964: 442), у овим значењима префикс *пре-* се подудара са прилозима *одвећ*, *прејшера*, *прекомерно* што се такође своди на прилог *преко*, само више у начинском смислу, онако као и код придева сложених са овим истим префиксом.

7.0. Посебан семантички тип су глаголи који значе прелажење, прекорачење одређене временске границе. Трајање преко неког тренутка означавају следећи глаголи: *пребавићи* (2), *пребацити* (8а фиг. Дјевојка је била посве млада ... једва је *пребацила* седамнаесту), *превакити*, *превалићи* (4 Бијаше (Дамјан) већ *превалио* двадесету годину), *преживећи*, *прекорачићи* (2 фиг.), *прележати се*, *премашићи* (3), *преседећи*, *преслужићи*, *пресјавати*, *пресјајати* (2 нар. песн.), *пресијарети*, *пресијарити*, *пресијрајати* (16), *прећи* (7).

8.0. Велика група глагола исказује супериорност субјекта, надмоћ, превазилажење (некога), тј. постизања преваге. В. Митриновић (1993: 131) ову функцију префикса *пре-* назива мајоративном²². Ова функција имплицира постојање објекта према чијим се резултатима мери учинак субјекта, односно чије резултате субјекат премашује: *пребавићи* (2), *превазићи*, *превисити*, *превадати* ('бити већи бројем'), *прегазити* (3 фиг.), *прекршићи* (4а фиг.), *премашићи* (2), *преметнути* (1г), *премоћи*, *преовладати*, *преодолећи* (рус.), *престијгнути*, *престијћи*, *прејирчати*, *прећи* (5а), *прешишићи* (фамилијарно). Глаголи *превадати*, *превластити*, *предоминирати*, *пресвојити* значе успостављање власти, доминације над ким. Посебна група глагола су они који значе надмашити некога у радњи која је исказана глаголом у основи: *превришићи*, *прегласати*, *предриблати*, *преједрити*, *прелобати*, *прелобовати*, *преорати* (3), *прејљунути* ('надмашити у пљувању', РСЈ), *прерасати*, *прескочити* (3, 4 фиг.), *прејирчати* (фискултура). Неки аутори префикс са оваквом функцијом називају модификујућим, јер проузрокују модификацију морфолошке структуре глаголске допуне (нпр. *прегласати* „некога“ према *гласати* „за некога“). Постизање преваге у некој активности подразумева постојање посебног актанта према чијим се резултатима мери учинак субјекта. Ако је основни глагол непрелазан, сложени глагол постаје прелазан, а, уколико је и основни глагол прелазан, објекат је из друге семантичке категорије (*бацићи* нпр. „копље“ – *пребавићи* нпр. „остале такмичаре“).

Клајн (2002: 271) за глаголе овог семантичког типа каже да су веома блиски ексцесивним, али да бисмо их „свакако могли и метафорички да изводимо из глагола просторног значења, типа *прескочити*, *прекорачити*“ (наведених под 1).

9.0. Према Стевановићу (1964: 442), означавање места прелажења преко нечега може се схватити и као прелажење кроз нешто, тако да глаголи сложени са овим префиксом значе и одвајање од тога преко чега се прелази на два дела. Дакле, префикс *пре-* уноси и значење нарушавања целовитости предмета, подела на два дела или више делова (зубима, рукама, неким алатом): *пребити*, *преглодати*, *прегрити*, *прегорети* (1. 'преломити се, сломити се изгоревши, прогоревши на једном месту; распасти се на делове, комаде од прејаке ватре'), *предвојестручити*, *предвојити*, *пределићи*, *предрећи*, *прекинути*, *прекосити* (2. Зубима му

21 Двоструки префикси се јављају још и код значења промене, и то префикс *у-*: *преусмерити*, *преуредити*, *преудесити*, *о-*: *преокренути*, *преоценићи*.

22 Овај назив се односи и на претходну групу глагола (*преживећи* некога, *прејирајати* некога и сл.). Основни мајоративни суфикс у српском језику је суфикс *наг-* (*нагизрати*, *нагмашићи* итд.).

грло *прекосио*), *прекрхати*, *прекршиши*, *преломити*, *прейлати*, *прейлиши*, *прейоловити*, *прейолутиши*, *пререзати*, *пресећи*, *престарићи*, *престружати*, *прешестерисати*, *прештржати*, *прештржнути*, *прейпројити*, *прешруити*, *прешруијати*, *прецвикати*, *прецвиковаи*, *прецейити*, *прешежати*. Ове глаголе који означавају радње чији је резултат промена физичке уобличености објекта В. Митриновић у својој студији назива пенетративним (Митриновић 1990: 99).

9.1. Посебна би нијанса овог значења била, према Стевановићу (1964: 442), вршење радње једноставног прелажења кроз нешто, тј. извршење радње до краја, као у примерима: *пребраши* (~ пиринач), *прериљати* (~ башту). У ту групу додали бисмо глаголе који означавају вршење радње с једног краја неког простора на други: *прериши*, *прейарати*, *премериши*, *прекрстиариши*, *прейрежнути*, *прейшелашити*²³. Сродни су и глаголи који значе и премештајући и померајући нешто, детаљно, савесно, исцрпно истражити неки простор ради проналажења нечега изгубљеног или сакривеног: *пребираши* (7), *пребраши* (2), *превргнути* (3 покрајински), *преврндаши*, *преврнути* (2), *преискавати* ('искати, тражити свуда, на све стране, прегледати'), *прекојати* (3 фиг.), *премешинути* (2а), *пререшити* (6 фиг.), *прериши* (6 фиг.), *преровати* (фиг.), *преровити*, *преровишкати*, *прейтражати*, *прейтражити*, *прейресити* (4), *прейруити* (2), *пречешљати* (2 фиг.).

10. Префикс *пре-* може унети и дистрибутивно значење: *премаркирати*, *премалати*, *премалштерисати*, *премлеити*, *прејасити*, *прерачунаши*, *прешијешити*, *прерадиши*.

11.0. Префикс *пре-* може имати и темпорално значење²⁴. Глаголи са тим префиксом могу значити испуњавање, обухватање одређеног времена боравком: *пребавити* ('провести неко време негде, проборавити'), *пребити*² (заст. 'бити, налазити се негде неко време, проборавити'), *преборавити*, *премешинути* (6 фиг. б. Сати су дуги, невесели, како да их *премешнем* кад донесу страх и жалост са собом), *прейтражати* (1а); провођење извесног временског одсечка у радњи обележеној основним глаголом: *пребдеити*, *презевати*, *преизграити* (2), *прејахати* (3), *прејадиковаши*, *прејецати*, *прејечати*, *преканјати*, *прекљечати*, *преконачити*, *прекубурити*, *прекукати*, *прекуњати*, *прекутирити*, *прекубурити* ('кубурећи преживети'), *прелајати*²⁵, *прележати*, *прељубити* (2), *прејевати* (2), *прейлакаши*, *прейлесати* (1)²⁶, *прејостити*, *прейресити* (3), *прерадоваши се* ('провести дуго времена у радовању, радујући се'), *пресањати*, *преседеити*, *пресјавати*, *пресјати*, *пресјатајати*, *прешаворити*, *прейтрчати* (*Прештрчао сам читав дан*), *прехркаши*, *прећушети*, *пречитати* (*Вас дан је пречитио*), *пречучати*, *прецоњати*, *прешешити* (2); провести онолико времена колико је исказано именицом од које је изведен основни глагол: *презодитиши*, *преданити*, *презимити*, *презимовати*, *прелетити* ('провести, проборавити лето'), *преноштити*. Ови глаголи нај-

23 Клајн (2002: 270), као примере за радњу која се обавља с краја на крај предмета или га целог захвата, наводи глаголе: *преорати*, *прекојати*, *пребраши*, *премериши*, *премазати*, *прекриши*, *преплавити*, *премлаштити*, *презнојити се*, а у мало ширем смислу и: *прегледаши*, *прелистати*, *преслушати*, *пребројати*, *пречисити*, *преклаши*, уз понеки непрелазни као: *премреши*, *пребледеши*, *пресушити*, *прељаднеши*.

24 Ове глаголе називамо темпоралним јер је у њима важна компонента времена, мада је подједнако важан и начин на који је субјекат провео то време.

25 Овај глагол се односи на животиње.

26 У дефинисању овог глагола одступило се од уобичајеног поступка да се као прво значење стави значење прелажења неког простора, а као друго темпорално значење.

чешће су типски дефинисани са „провести ... неко време (на одређен начин)“ или сл.²⁷

11.1. Осим наведеног темпоралног значења, префикс *пре-* може унети и значење кратко време вршити неку радњу. У дефиницијама је то експлицирано са „мало“, „неко време“ или „на брзину“: *прегледаши* (2, РСЈ), *предахнуши*, *предремаше*, *предушиши*, *прелисташи* (РСЈ), *прејржиши* (2), *прејуцаши*.

12.0. Префиксом *пре-* може се означити и мали степен радње: *прејрисиши*, *презалогајиши*, *предигнуши* (‘мало подигнути, придигнути’).

13.0. Префикс *пре-* може имати функцију фазног одређивања тока радње. У том случају он означава завршетак радње: *пребајаше* (‘бајући излечити’), *пребрижиши*, *превереш* (2), *прегасиши се*, *прејрметаше*, *прежалиши*, *прекајаше*, *прекајаше* (‘престати цурити’), *прекопаши*, *прекрчиши*, *прекукаши*, *прекуњаше* (Тужила је плакала ... куњала па и *прекуњала*), *прекрајаше*, *прекрчиши*, *прекршиши* (фиг. 2г ‘прекинути, престати говорити’ Не би их све [напасти од стране Спичана] набројио за три дни, па ћу *прекршиши* да вас не проглушим), *прелињаше*, *премирисаше* (‘изгубити мириш’), *премукнуши*, *преораше*, *преокриши*, *перилјаше*, *перериши*, *пресјаше* (Звезде сјале, па су и *пресјале*), *преслушаше*, *престијаше*, *прејужаше*. Ови глаголи су обично дефинисани са ‘престати’/‘завршити’ + инфинитив основног глагола.

13.1. У ретким случајевима овај префикс означава почетак радње: *прегнуши* (1в ‘почети што радити’, Херцеговци дижу се на оружје; *прегнули* већ да се бију), *презориши*² (‘синутити (о зори)’).

14. Посебна група глагола има значење савладати, издржати, поднети тешке ситуације, патње, болест и сл.: *преболеши*, *пребрдиши* (2 фиг.), *пребринуши* (1), *пребродиши* (2 фиг.), *прејореш* (5 фиг. а), *прејрметаше* (26 фиг.), *прежураши* (2 фиг.), *преживеш* (3), *прездравиши*, *прекужиши*, *прележаше* (2), *премучиши*, *пренеши* (8), *препашаше*, *прејреш*, *префрљаше* (покр.)²⁸, *прехромиши*.

15. Уз глаголе *ћушаше*, *видеш* и *чуши* префикс *пре-* означава необухватање чулима: *превидеш*, *прегледаши* (2. калк. ‘не спазити, пропустити, предвидети’), *пречуши*, *преишеш*. Уз глаголе говорења значи намерно не рећи нешто: *премучаше*, *препашаше*, *прећушаше*.

16. Са прилогом *пре* са значењем „раније“, слаже се префикс *пре-* у примерима у којима значи унапред, раније, пре времена обавити неку радњу: *прежуриши* (‘превише пожурити’), *пренаглиши* (‘сувише пожурити’), *преопремаше* (‘унапред припремити’), *прераниши* (‘прерано учинити што, пренаглити; пре времена доћи, наступити’), *прерасподелиши* (‘унапред расподелити’), *преураниши* (‘сувише поранити, прерано нешто предузети, урадити’), *преухишриши* (‘претећи кога, учинити нешто пре другог, предухитрити’).

17. Префикс *пре-* може значити да се радња глагола дешава „нагло“, „одједном“, „трнутно“, што је обично експлицирано у дефиницији: *пребиши* (4 фиг. ‘нагло, одједанпут прекинути какво стање, трајање, ток’), *пребледеши*, *прекину-*

27 Према Стевановићу, ови глаголи су сродни са глаголима типа *прекрилиши* (2. ‘раширити се, распостранити се по целој површини’), *прегледаши* (‘преко целог неког предмета гледањем прећи’), *прекриши* (‘ставаљањем нечега на нешто сакрити то (прекрити лице рукама)’), *препаљешковаше* (‘паљетковањем прећи преко нечега’), *преплавиши* (‘плавењем обухватити’), *прехрамиши* (‘за извесно време неког хранити’).

28 Покрајински глагол *префрљаше* у РСМ дефинисан је синонимском дефиницијом ‘претурити, поднети’ и наведен је пример: „Батко је много ... преко главе *префрљаше*“. *Префрљаше преко главе* је требало дати као израз, као што је дефинисан израз *пребацаше преко главе*.

иши се (2 'нагло се зауставити, престати говорити, неочекивано, одједном заћутати (о гласу, говору)'), *прекићнуиши*, *прекићнуиши* (2а фиг. 'нагло зауставити ток неке радње, поступка, догађаја, стања: паљбу'; 5 'нагло порушити, упропастити, уништити здравље, претрпети срчани удар'), *преломииши*, *пререзаиши* (3 безл. фиг.), *пресвиснуиши*, *прескочииши* (5), *преићрнуиши*, *преићркнуиши*, *преићрћи*. Такође, префикс *пре-* може означити да се радња глагола одвија „брзо“: *прегазииши* (3а фиг. 'брзо и сигурно победити, поразити'), *прелетиетиши* (3 'брзо, лако, тек дотакнувши неки предмет извршити какву радњу'; 4), *премахнуиши* ('брзо прећи, проћи изнад, преко чега'), *прехићрииши* ('сувише брзо, без претходног размишљања нешто учинити'), *прећи* ('појавити се и брзо ишчезнути' Пркосан му смијешак *преће* преко усана).

18. Префиксом *пре-* може се означити и извршење радње наоколо, укруг, око нечега: *прегзлииши*, *прегзруиши*, *превиши (се)*, *превезаиши*, *преипасаиши (се)*, *преилеиши*.

19. Префикс *пре-* може се јавити уз глагол уместо неког другог префикса. Тако су у речнику неки глаголи дефинисани синонимом који у основи има исти глагол, али је префикс другачији. Нашли смо примере за следеће префиксе: *из-* (*иправнииши*); *о-* (*ипресведочиши се*, *ипрегзрешииши*, *ипредисаиши*); *од-* (*ипреједрииши*); *по-* (*ипредворииши*, *ипреипасаиши* (5)); *поод-* (*ипремиишииши*); *пред-* (*ипрестављаиши*, *ипрестиаиши*³), *про-* (*ипрекоипаиши*, *ипремукнуиши*, *ипречишииши*, *ипреборавиши*, *ипреговориши*, *ипремениши се*, *ипрестириши*, *ипречашииши*); *при-* (*иприићраиши*, *ипревиши се*, *ипреиправиши се*, *ипречекаиши*, *иприсмочиши*, *ипрестиаиши*², *ипречесииши се*, *ипреишиши*).

20. Семантичка анализа глагола сложених префиксом *пре-* показала је да овај префикс има велики број значења. Његово основно значење се поклапа са значењем предлога *преко*, па се њиме најчешће означава кретање по некој површини и прелажење неког дела простора. Просторно значење имају и глаголи којима се изражава прекривање неке површине. Посебан семантички тип чине глаголи којима се означава померање, премештање објекта с једног места на друго као и промена положаја објекта. Префикс *пре-* може унети и семантику понављања радње исказане глаголом у основи. Ти глаголи могу бити репетитивни, реформативни и трансформативни. Често се префикс *пре-* користи и у ексцесивном значењу, када означава прекомерност, претераност вршења радње и довођења радње до неповољног резултата. Посебан семантички тип чине глаголи који значе прекорачење одређене временске границе. Велика група глагола настала префиксацијом префиксом *пре-* исказује супериорност, надмоћ субјекта над неким објектом чије резултате премашује. Глаголи сложени овим префиксом могу значити и поделу објекта на два дела. Овај префикс може имати и темпорално значење и тада најчешће значи испуњавање одређеног времена боравком или провођење извесног времена на одређен начин. Префикс *пре-* може имати и функцију фазног одређивања тока радње када означава завршетак радње. Уз ова главна значења и функције префикса *пре-* јављају се и значења заступљена код мањег броја глагола, што све чини овај префикс једним од најфреквентнијих глаголских префикса у српском језику.

Литература

Ашић, Стојановић 2009: Т. Ашић, В. Стојановић, Мој брат је проверан – семантичка и прагматичка анализа префикса *пре* у српском језику и његови преводни еквиваленти у

- француском, у: М. Ковачевић (ред.), *Српски језик у употреби*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 289–304.
- Бабић 1986: S. Babić, *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku. Nacrt za gramatiku*, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Белић 1952: А. Белић, О префиксима и наставцима, Београд: *Глас САНУ* IV, св. 2, 325–326.
- Грицкат 1966/1967: И. Грицкат, Префиксација као средство граматичке (чисте) перфектизације, Београд: *Јужнословенски филолог*, 27/1–2, 185–221.
- Грицкат 1984/1985: И. Грицкат, Одлике глаголског видског парњаштва као семантички индикатори, Нови Сад: *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, XXVII–XXVIII, 197–203.
- Ивић 1982: М. Ивић, О неким принципима глаголске префиксације у словенским језицима, Београд: *Јужнословенски филолог*, XXXIII, 51–61.
- Клајн 1992: И. Клајн, *Речник нових речи*, Нови Сад: Матица српска.
- Клајн 2002: И. Клајн, *Творба речи у савременом српском језику*, Део 1, Слагање и конверзија, Београд–Нови Сад: Завод за уџбенике и наставна средства, Институт за српски језик САНУ, Матица српска.
- Кликовац 1998: Д. Кликовац, О значењу српског глаголског префикса *раз-* (когнитивно-лингвистички приступ), Београд: *Наш језик*, XXXII, н.с., 153–167.
- Маретић 1899: Т. Maretić, *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb.
- Митриновић 1990: V. Mitrinović, *Poljski glagolski prefiks prze- i njegovi srpskohrvatski ekvivalenti pre- i pro-*, Београд: Научна књига.
- Московљевић 1933: М. Московљевић, Мешање предметака *пре-* и *при-* код неких речи, Београд: *Наш језик*, II, 136–140.
- РЈА: *Рječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 1880–1976.
- РМС: *Речник српскохрватскога књижевног језика*, I–VI, Нови Сад: Матица српска, 1967–1976.
- РСЈ: *Речник српскога језика*, Нови Сад: Матица српска, 2007.
- Стевановић 1964: М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, књига I, (Увод, фонетика, морфологија), Београд: Научна књига.
- Терзић 1997: А. Терзић, Структурно-семантичке карактеристике глагола са префиксалном групом *пона-* у руском и српском језику, Београд: Научни састанак слависта у Вукове дане 26/2, 309–320.
- Тешић 1989: В. Тешић, Из новије лексике. Исходати 2 часа, истрчати 9,85 секунди и сл., Београд: *Наш језик*, XXVIII, н.с., 187–189.

SEMANTIC OF THE VERBAL PREFIX *PRE-* IN SERBIAN LANGUAGE

Summary

In this paper we presented the semantics of verbs with the prefix *pre-*. The aim is to present the semantic types of verbs with the prefix *pre-*. In classification of meaning, the focal point is grammatical and lexicographic interpretation of this prefix. Semantic analysis of verbs which are made with this prefix showed that it has a lot of meanings. Its main meaning coincides with the meaning of the preposition *preko*, and also semantics of prefix *pre-* can be repetition, excess, separating object into two parts etc.

Milica Stojanović